

Neživotné poistenie – test zákonnosti vybraných ustanovení všeobecných poistných podmienok havarijného poistenia

JUDr. Jakub Mandelík, PhD.

Viete si predstaviť, že si ako fanúšik historických vozidiel kúpite automobilového veterána a rozhodnete sa poistiť jeho stratu alebo zničenie na poistnú sumu vo výške, ktorá niekoľkonásobne prevyšuje jeho hodnotu určenú znaleckým posudkom? A viete si predstaviť, že si kúpite trojročné ojazdené motorové vozidlo a poisťovňa sa rozhodne poistiť jeho stratu alebo zničenie na poistnú sumu vo výške, ako by išlo o nové vozidlo? Prima facie si to určite predstaviť vieme, ale skutočne to umožňuje naša platná právna úprava? A keby aj daný postup právna úprava pripúšťala, aký vplyv bude mať stanovenie poistnej sumy vo väčšej výške, ako je akákoľvek poistná hodnota poisťovanej veci, na výšku poistného plnenia v prípade poistnej udalosti? Cieľom tohto článku je zamerať pozornosť čitateľov na bežnú prax niektorých poisťovní pri dojednávaní podmienok havarijného poistenia ojazdených motorových vozidiel a preskúmanie ich legitimacy najmä z hľadiska krytia poistného rizika odcudzenia vozidla, resp. totálnej škody.

Úvod do problematiky – aktuálna právna úprava

1 zákon č. 40/1964 Zb.
Občiansky zákonník
v znení neskorších
predpisov

Súčasný právny stav vyplýva z právnych predpisov regulujúcich oblasť neživotného poistenia (najmä § 788 a nasl. OZ),¹ všeobecných poistných podmienok príslušného poistiteľa (poisťovateľa), zároveň tiež zo všeobecných právnych zásad súkromného práva, ktoré sa na danú právnu oblasť vzťahujú, ako aj ustálenej rozhodovacej praxe všeobecných súdov Slovenskej republiky.

Pre všeobecné poistné podmienky v oblasti neživotného poistenia platí, že všetky druhy majetkového poistenia majú svoje všeobecné (osobitné) poistné podmienky a zároveň každá poisťovňa má pre majetkové poistenie svoje vlastné poistné podmienky, ktoré sú súčasťou poistných zmlúv. Otázku, čo je predmetom poistenia a proti akému riziku je vec poistená, treba preto posudzovať podľa obsahu poistnej zmluvy. Tento stav zaviedla s účinnosťou od 1. 11. 1991 vyhláška MF SR č. 364/1991 Zb., ktorou boli zrušené dovtedy platné vyhlášky regulujúce obsah poistných podmienok zmluvného poistenia, v súčinnosti so zákonom č. 509/1991 Zb., ktorým sa novelizoval Občiansky zákonník. Prijatými právnymi predpismi sa podstatne zmenila situácia oproti predchádzajúcemu stavu, keď podmienky majetkového poistenia dovtedy normatívne určovala vyhláška

JUDr. Jakub Mandelík, PhD.

je absolventom Právnickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach (2004), postgraduálneho štúdia na Ústave súdneho inžinierstva

Žilinskej univerzity v Žiline, odbor: Doprava cestná (2010) a doktorandského štúdia na Stavebnej fakulte Žilinskej univerzity v Žiline, odbor: Súdne inžinierstvo, špecializácia: Doprava (2012).

Pôsobí ako advokát v advokátskej kancelárii A. K. JUDr. Jakub Mandelík, s. r. o., kde sa venuje najmä oblasti obchodného a občianskeho práva. Vďaka dosiahnutej špecializácii v oblasti dopravných nehôd príležitostne prednáša znalcom z odboru Doprava cestná na Slovensku a v Českej republike a publikuje v odbornom časopise Znalectvo (Doprava cestná, elektrotechnika, strojárstvo a iné technické obory).

MF SSR č. 13/1983 Zb. o poistných podmienkach pre poistenie majetku. K úplnej liberalizácii úpravy všeobecných poistných podmienok došlo účinnosťou zákona č. 95/2002 Z. z. o poisťovníctve, kedy bola zrušená podmienka schválenia znenia poistných podmienok zo strany dohliadajúceho orgánu štátu. Tvorba poistných podmienok tak bola zverená výlučne poisťovníam, pričom podľa § 37 ods. 2 písm. f) zákona č. 747/2004 Z. z. o dohlade nad finančným trhom Národná banka Slovenska už iba oznamuje miesto, kde sú poistné podmienky verejne prístupné na nahliadnutie.²

Všeobecné poistné podmienky (ďalej tiež len „VPP“) obsahujú, spravidla hneď v úvode, definície základných pojmov použitej poistnej terminológie, akými sú poistná suma, poistná hodnota, či poistné obdobie. Ďalej upravujú najmä spôsob výpočtu poistného, ako aj poistného plnenia v prípade vzniku poistnej udalosti. Hoci každý poisťovateľ má svoje špecifické poistné podmienky, pre tento článok možno komparáciou jednotlivých poistných podmienok havarijného poistenia motorových vozidiel abstrahovať nasledovné základné definície:

Poistnou sumou sa rozumie suma určená ako najvyššia hranica poistného plnenia poisťovateľa. Na návrh poistníka **sa určí tak, aby zodpovedala poistnej hodnote vozidla** a poistník ju stanovuje na vlastnú zodpovednosť.

Poistnou hodnotou môže byť: **a) nová hodnota**, ktorou je suma, ktorú treba vynaložiť na znovunadobudnutie nového vozidla toho istého druhu a kvality v mieste a čase uzatvorenia poistnej zmluvy, **b) obstarávacía hodnota**, ktorou je suma, ktorú treba vynaložiť na znovunadobudnutie vozidla toho istého druhu, kvality, veku a opotrebovania v mieste a čase uzatvorenia poistnej zmluvy, **c) iná dohodnutá hodnota**.

Technická hodnota vozidla, resp. časová cena vozidla vyjadruje zvyšok technickej životnosti vozidla vyjadrený v tuzemskej mene a nie sú v nej zahrnuté vplyvy zohľadňujúce trhové a ekonomické podmienky. Totožne podľa definície obsiahnutej v prílohe č. 6 písm. A bod 28 vyhlášky MS SR č. 492/2004 Z. z. o stanovení všeobecnej hodnoty majetku v znení neskorších predpisov predstavuje časová cena zvyšok technickej životnosti vozidla vyjadrený v eurách.

Všeobecnou hodnotou vozidla, resp. všeobecnou cenou vozidla sa rozumie hodnota vozidla toho istého druhu, kvality, veku, opotrebovania alebo iného znehodnotenia v danom mieste a čase. Vyjadruje hodnotu vozidla pri jeho predaji obvyklým spôsobom na voľnom trhu v Slovenskej republike. Podľa definície obsiahnutej v prílohe č. 6 písm. A bod 36 vyhlášky MS SR č. 492/2004 Z. z. predstavuje všeobecná cena vozidla hodnotu vozidla v danom mieste a čase v eurách, pri stanovení ktorej sú okrem vplyvu opotrebovania zahrnuté aj vplyvy trhu (predajnosť typu vozidla). Vyjadruje hodnotu vozidla pri jeho predaji obvyklým spôsobom na voľnom trhu k rozhodnému dátumu. Je súčinom technickej hodnoty vozidla (jeho časovej ceny) s koeficientom predajnosti.

Poistným obdobím sa rozumie časové obdobie dojednané v poistnej zmluve, za ktoré sa platí v stanovených intervaloch poistné. Poistným obdobím pri havarijnom poistení motorových vozidiel je spravidla 12 za sebou nasledujúcich mesiacov (poistný rok), ak nie je v poistnej zmluve dohodnuté inak.

Poistné sa stanoví v závislosti od predmetu a rozsahu poistenia, výšky poistnej sumy, výšky spoluúčasti a ostatných podmienok poistenia a jeho výška je uvedená v poistnej zmluve (poistné sa určí spravidla percentom z poistnej sumy).

Pre výpočet poistného plnenia v prípade poistnej udalosti možno uviesť, že **výška plnenia poisťovne závisí predovšetkým od toho, aká škoda bola na majetku poisteného spôsobená**, či došlo len k poškodeniu majetku alebo k jeho zničeniu, k jeho strate alebo k odcudzeniu. Pri určení výšky škody sa vychádza z ceny veci, ktorú mala v čase spôsobenia škody. Poisťovateľ uhradí spravidla celú vzniknutú škodu, ak jej plnenie nie je v poistných podmienkach, resp. v poistnej zmluve obmedzené poistnou sumou. Určená **poistná suma predstavuje maximálnu výšku plnenia poisťovateľa v dohodnutom poistnom období**. Konkrétne plnenie poisťovne závisí od rozsahu škody spôsobenej na poistenej veci. Ak je rozsah škody menší ako poistná suma, poisťovateľ poskytne plnenie v celom rozsahu škody. Ak je rozsah zistenej škody väčší ako dohodnutá poistná suma, poisťovňa plní len do výšky tejto sumy.³

V súlade s prezentovaným, ako aj základnými zásadami neživotného poistenia možno konštatovať, že ak sa poisťuje (použitá) vec, poisťuje sa v zásade iba do výšky jej aktuálnej hodnoty, určenej v jej časovej alebo všeobecnej cene. Uvedené súvisí s aplikáciou tzv. **odškodňovacej zásady**, podľa ktorej poistený v prípade poistnej udalosti nesmie dostať viac, než koľko činí jeho

2 CSACH, K.: Standardné zmluvy. Aleš Čeněk, Plzeň 2009, s. 55

3 VOJČÍK, P. a kol.: Občiansky zákonník. Stručný komentár. 3. vydanie. IURA EDITION, Bratislava 2010, s. 1156

4 FEKETE, I.: Občiansky zákonník 2. Veľký komentár. Bratislava, Eurokódex 2011, s. 2377
JEHLIČKA, O. – ŠVESTKA, J. – ŠKÁROVÁ, M. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. 8. vydání. C. H. BECK, Praha 2003, s. 1038

5 Upozorňujeme, že uvedený spôsob poistenia veci je potrebné odlišiť od prípadu tzv. **nadpoistenia, ktoré môže vzniknúť v priebehu trvania poistného vzťahu**. Ide o prípad, kedy zmluvné strany v čase uzavretia poistnej zmluvy poistia vec do výšky jej aktuálnej hodnoty, ktorá však v priebehu trvania poistenia klesne (totožne: PETRUŠÁK, M. – ŠULÍKOVÁ, M.: Poistné zmluvy, Praha, C. H. Beck, 2012, s. 209).

6 Podľa § 2 ods. 3 OZ „Účastníci občianskoprávných vzťahov si môžu **vzájomné práva a povinnosti upraviť dohodou odchyľne od zákona**, ak to zákon výslovne nezakazuje a ak z povahy ustanovení zákona nevyplyva, že sa od neho nemožno odchyliť.“

7 Podľa § 788 ods. 1 OZ „Poistnou zmluvou sa poistiteľ zaväzuje **poskytnúť v dojednanom rozsahu plnenie**, ak nastane náhodná udalosť v zmluve bližšie označená a fyzická alebo právnická osoba, ktorá s poistiteľom poistnú zmluvu uzavrela, je povinná platiť poistné.“

8 Podľa § 806 OZ „Z poistenia majetku má poistený právo, aby mu bolo poskytnuté plnenie vo výške určenej **podľa poistných podmienok**, ak sa poistná udalosť týka veci, na ktorú sa poistenie vzťahuje.“

9 JEHLIČKA, O. – ŠVESTKA, J. – ŠKÁROVÁ, M. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. 8. vydání. C. H. BECK, Praha 2003, s. 1028

majetková ujma.⁴ **Poistenie veci maximálne do výšky jej hodnoty v čase vzniku poistenia a odškodňovacia zásada sú spojené nádoby**, kedy aplikácia jednej zásady pri vzniku poistenia (dojednávaní výšky poistnej sumy s ohľadom na poistnú hodnotu veci) podmieňuje aplikáciu druhej zásady (plnenie možno poskytnúť iba do výšky skutočne spôsobenej škody).

Možnosť dojednania poistnej sumy nad poistnú hodnotu veci

Pozrime sa teraz na prvé dve otázky sformulované v úvode, ktoré možno zovšeobecniť do jednej spoločnej: Môžu sa zmluvné strany **na začiatku poistenia dohodnúť** na stanovení vyššej poistnej sumy, ako je poistná hodnota poisťovanej veci (t. j. vec poistiť na viac, než je jej časová alebo všeobecná cena)?⁵

Odpoveď na položenú otázku môžeme začať hľadať v odôvodnení rozsudku Najvyššieho súdu SR zo dňa 1. 5. 2003, sp. zn. MCdo 282/02, v ktorom sa o. i. uvádza: „*Treba uviesť aj to, že treba rozlišovať medzi poistnou hodnotou a poistnou sumou. Poistná hodnota predstavuje hodnotu poisteného záujmu, ktorú je možné vyjadriť rozsahom možnej najvyššej majetkovej ujmy, ktorú by mohla poistná udalosť spôsobiť. Na rozdiel od nej **poistná suma predstavuje najvyššie dohodnuté plnenie z poistnej udalosti s tým, že táto nemôže byť vyššia ako poistná hodnota.***“

Napriek negatívnemu postoju Najvyššieho súdu SR ku skúmanej otázke sa domnievame, že **za dodržania určitých podmienok** je možné, najmä **v prípadoch dobrovoľného zmluvného poistenia**, aby sa zmluvné strany **dohodli** na tom, že sa vec poistí na vyššiu poistnú sumu, ako je jej skutočná hodnota. Uvedená možnosť vyplýva podľa nášho názoru z dispozitívneho charakteru úpravy súkromnoprávných vzťahov v zmysle § 2 ods. 3 OZ,⁶ ako aj normatívneho znenia § 788 ods. 1 OZ⁷ a § 806 OZ.⁸

Z týchto ustanovení vyplýva jednak autonómia zmluvných strán pri dojednávaní obsahu poistnej zmluvy a tiež skutočnosť, že zákon upravuje dobrovoľné zmluvné poistenie majetku (na rozdiel od povinného zmluvného poistenia a zákonného poistenia) len všeobecne. S dobrovoľnosťou poistenia súvisí aj **možnosť dohodnutia určitých modifikácií vo vzťahu k poistnej sume**.⁹ Podrobné vymedzenie obsahu zmluvného poistenia (napr. havarijného poistenia) je obsiahnuté v poistnej zmluve a poistných podmienkach.

Prípadný právny názor o nemožnosti slobodne dohodnúť výšku poistnej sumy predstavuje v oblasti súkromného práva dirigizmus *non plus ultra* typický skôr pre obdobie socialistického práva. **Sporný právny názor by popieral základnú zásadu súkromného práva, a to autonómiu vôle subjektov občianskoprávných, resp. obchodnoprávných vzťahov, ktorá je garantovaná Ústavou SR (čl. 2 ods. 3)**. Zdôrazňujeme, že v oblasti súkromného práva si môžu subjekty zásadne voľiť vždy takú variantu svojho správania, ktorá bude podľa ich vlastnej úvahy najlepšie zodpovedať ich potrebám, záujmom a požiadavkám. Deklarovaná autonómia vôle môže byť v právnom štáte obmedzovaná iba tam, kde je to v súlade so zákonom a pri sledovaní legitímneho cieľa nutné (zásah výlučne v čo najmenšej miere). Z toho vyplýva, že pre oblasť občianskeho práva, a tým aj pre oblasť súkromného práva vôbec, má a musí mať jeho úprava – na rozdiel od práva verejného – zásadne dispozitívny charakter (§ 2 ods. 3 OZ; § 263 ObZ). **Normy občianskeho zákonníka sú podľa výslovného znenia § 2 ods. 3 OZ predovšetkým normami dispozitívneho charakteru (ide o reflexiu ústavou zaručenej slobody subjektov zmluvných vzťahov)**. Tento záver platí najmä pre oblasť zmluvného práva, ktoré je typickým právom *inter partes* a pre ktoré predovšetkým platí, čo si zmluvné strany medzi sebou dohodli ako *lex contractus*.¹⁰

Vzhľadom na zásadu dispozitívnosti ovládajúcej súkromné právo nie je zákonná úprava subjektom občianskoprávných vzťahov nanucovaná, ale primárne sa dáva prednosť ich dohode. Úprava obsiahnutá v občianskom zákonníku sa preto uplatní až potom, ak subjekty občianskoprávných vzťahov nedajú v rámci svojej slobodnej a individuálnej vôle prednosť zmluvnému dojednaniu práv a povinností, ktoré by ich záujmom a potrebám vyhovovali najlepšie (z rovnakého poňatia zmluvnej slobody vychádzajú aj všetky doterajšie medzinárodné unifikácie – napr. Princípy európskeho zmluvného práva PECL čl. 1:102; Zásady UNIDROIT čl. 1.1).

Ak si preto kontrahenti **dohodli v poistných podmienkach na začiatku poistenia** poistnú sumu, ktorá je vyššia ako akákoľvek poistná hodnota poisťovanej veci, uvedená dohoda nie je podľa nás v rozpore so zákonom ani neodporuje žiadnemu legitímnemu cieľu.

Podmienky dojednania poistnej sumy nad poistnú hodnotu veci

Ostáva nám teraz zodpovedať poslednú, najdôležitejšiu otázku, ako sa prejaví dohoda o stanovení poistnej sumy vo väčšej výške, ako je akákoľvek poistná hodnota poisťovanej veci, na spôsobe výpočtu poistného plnenia v prípade poistnej udalosti? Inými slovami, **za dodržania akých podmienok** je možné, aby sa zmluvné strany **dohodli na začiatku poistenia** na tom, že vec sa poistí na vyššiu poistnú sumu, ako je jej skutočná hodnota?

Ako už bolo spomenuté vyššie, **poistenie veci maximálne do výšky jej hodnoty v čase vzniku poistenia a odškodňovacia zásada sú spojené nádoby**, kedy aplikácia jednej zásady pri vzniku poistenia (dojednávani výšky poistnej sumy s ohľadom na poistnú hodnotu veci) podmieňuje aplikáciu druhej zásady (plnenie možno poskytnúť iba do výšky skutočne spôsobenej škody).

Je však zároveň dôležité si uvedomiť, že v prípade poistného plnenia ide predovšetkým o plnenie na základe poistnej zmluvy, nie o náhradu škody, a preto **na určenie výšky plnenia poisťovateľa platia primárne ustanovenia poistnej zmluvy**, pričom všeobecné ustanovenia o určovaní výšky náhrady škody možno použiť iba podporne.¹¹

Preto, **ak si zmluvné strany v rámci ich zmluvnej autonómie upravia svoj poistný vzťah tak, že vec poistia nad jej poistnú hodnotu, je zrejme, že pre dojednané poistné riziko majú záujem vylúčiť odškodňovaciu zásadu**, podľa ktorej poistený v prípade poistnej udalosti nesmie dostať viac, než koľko činí jeho majetková ujma. Je to práve poistná zmluva, ktorá spolu s poistnými podmienkami následne stanoví, akým spôsobom má byť pri vybraných druhoch poistenia majetku vypočítaná výška poistného plnenia poisťovateľa, ak dôjde v dôsledku poistnej udalosti k poškodeniu, zničeniu, odcudzeniu alebo strate poistenej veci.

Štandardne teda platí, že ak sa výslovne nedohodlo inak, pri poškodení veci sa plní do výšky spôsobenej škody. V prípade, ak došlo ku viacerým poškodeniam veci (napr. vozidla) počas jedného poistného obdobia, plní sa do výšky spôsobených škôd, najviac však do výšky dohodnutej poistnej sumy. Ak došlo k totálnej škode veci alebo k jej odcudzeniu, v prípade, že sa zmluvné strany nedohodli inak, v súlade s odškodňovacou zásadou plní poisťovateľ do výšky ceny (hodnoty) veci v čase poistnej udalosti. Platí pritom, že ak bola poistná suma stanovená vo výške všeobecnej (trhovej) ceny veci (vozidla) v čase vzniku poistenia, aj poistné plnenie sa poskytuje v rozsahu všeobecnej ceny veci v čase poistnej udalosti. V prípade, ak bola poistná suma stanovená vo výške technickej (časovej) ceny veci (vozidla) v čase vzniku poistenia, aj poistné plnenie sa poskytuje v rozsahu technickej (časovej) ceny veci v čase poistnej udalosti, t. j. bez zohľadnenia koeficientu predajnosti.¹²

Ak si však poistník na základe dohody s poisťovateľom poistí vec nad jej poistnú hodnotu pre prípad jej zničenía alebo odcudzenia, pričom je zrejme (a z poistnej zmluvy to nepochybne vyplýva), že počas trvania poistnej zmluvy môže dôjsť iba k jedinej poistnej udalosti, poistná suma (vyjadrujúca výšku dohodnutej poistnej hodnoty veci), bude zároveň predstavovať výšku poistného plnenia, ktorú zamýšľal poistník v prípade poistnej udalosti získať. Pre poistníka by z ekonomického hľadiska nemalo inak zmysel, aby za účelom krytia vybraného poistného rizika (odcudzenia alebo zničenía veci) platil poistné (určené percentom) z celej výšky dohodnutej poistnej sumy.

Odborná literatúra k prezentovanému uvádza, že v súlade s odškodňovacou zásadou vo všeobecnosti platí, že **poistná suma predstavuje v prevažnej väčšine prípadov maximálny rozsah plnenia poisťovateľa v rámci dohodnutého poistného obdobia a nemá povahu paušálne určenej výšky plnenia. Takúto povahu môže mať poistná suma iba vtedy, ak by to bolo zmluvnými stranami výslovne dohodnuté.**¹³

Na základe uvedeného možno prijať dva významné závery. V prípade, ak sa zmluvné strany v zmysle § 2 ods. 3 OZ, § 788 ods. 1 OZ a § 806 OZ na začiatku poistenia **výslovne nedohodnú na vylúčení odškodňovacej zásady**, ad 1) nemôže mať stanovená poistná suma povahu paušálne určenej výšky poistného plnenia (uvedený záver je argumentom na prospech poisťovne), a zároveň ad 2) nemožno poistnú sumu stanoviť v hodnote vyššej, ako je poistná hodnota poisťovanej veci v čase vzniku poistenia (vyjadrená ako jej časová alebo všeobecná cena). Druhý záver je, naopak, logickým argumentom na ochranu poistníka.

10 ŠVESTKA, J. – SPÁČIL, J. – ŠKÁROVÁ, M. – HULMÁK, M. a kol.: Občiansky zákoník I. Komentár. C. H. BECK, Praha 2008, s. 48 – 52

11 FEKETE, I.: Občiansky zákonník 2. Veľký komentár. Bratislava, Eurokódex 2011, s. 2377

12 Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 5 Cdo 101/95, publ. pod R 40/96
Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. M Cdo 282/02 publ. v: Zo súdnej praxe, 3/2003, str. 66

13 VOJČÍK, P. a kol.: Občiansky zákonník. Stručný komentár. 3. vydanie. IURA EDITION, Bratislava 2010, s. 1156

Havarijné poistenie ojazdených motorových vozidiel pre prípad ich odcudzenia alebo totálnej škody – negociačný proces dojednávania poistnej sumy

V doterajšej časti príspevku sme dospeli k názoru, že naša právna úprava v zásade pripúšťa **dohodu zmluvných strán** o poistení veci nad jej poistnú hodnotu, a to pod podmienkou výslovnej dohody zmluvných strán o vylúčení odškodňovacej zásady (pre určenie výšky poistného plnenia potom prioritne platia ustanovenia poistnej zmluvy). V nasledujúcom texte sa pokúsime analyzovať právne následky situácie, ku ktorej dochádza pomerne často v neživotnom poistení. Zameriame sa na havarijné poistenie ojazdených motorových vozidiel pre prípad ich odcudzenia alebo totálnej škody, kedy do úvahy prichádza iba jedna poistná udalosť počas trvania poistného obdobia (poistnej zmluvy).

Ako budeme teda postupovať v prípade, keď poisťovateľ sám predloží záujemcovi o poistenie ojazdeného vozidla formulárový návrh na uzavretie poistnej zmluvy s predtlačenou poistnou sumou, ktorá je vyššia ako jeho skutočná hodnota? Pôjde o „dohodu“ zmluvných strán o tzv. paušálnej, resp. fixnej výške poistného plnenia? A čo v prípade, ak poistník zistí po poistnej udalosti zo stanoviska poisťovateľa, že žiadna dohoda o vylúčení odškodňovacej zásady údajne uzavretá nebola, pričom pri vypočítanej výške poistného plnenia bude stručný odkaz na článok vo všeobecných poistných podmienkach, podľa ktorého sa v prípade odcudzenia alebo zničeného vozidla uhrádza len jeho všeobecná hodnota v čase poistnej udalosti? Hoci sa načrtnutý scenár zdá možno nereálny, opak je pravdou, a to minimálne v prípade postupu dvoch poisťovateľov pôsobiacich na slovenskom trhu havarijného poistenia ojazdených motorových vozidiel.

Možno sa už viacerí osobne alebo pri zastupovaní klienta stretli so situáciou, keď poisťovňa poistila **ojazdené motorové vozidlo** (napr. pri príležitosti skončenia finančného leasingu a s tým súvisiacej zmene vlastníka vozidla) na poistnú sumu, ktorá zodpovedala jeho novej (aktuálnej trhovej) cene ku dňu uzatvárania poistenia, alebo niekedy dokonca aj maloobchodnej obstarávacej cene, za ktorú bolo vozidlo pôvodne (pred tromi či piatimi rokmi) zakúpené. Hoci poisťovňa vyrátala sadzbu poistného, ktoré mal poistník platiť za príslušné poistné obdobie (štandardne poistný rok) percentom z takto stanovenej poistnej sumy, **keď došlo k poistnej udalosti spočívajúcej v odcudzení vozidla alebo jeho totálnej škode, pri výpočte výšky poistného plnenia už vychádzala zo všeobecnej hodnoty vozidla v čase vzniku poistnej udalosti**, a to štandardne s odkazom na niektorý z článkov všeobecných poistných podmienok v znení: „V prípade totálnej škody vyplatí poisťovateľ všeobecnú hodnotu vozidla v čase poistnej udalosti, zníženú o hodnotu použiteľných zvyškov a dojednanú spoluúčasť.“, resp. „V prípade odcudzenia vozidla vyplatí poisťovateľ všeobecnú hodnotu vozidla v čase poistnej udalosti, zníženú o dojednanú spoluúčasť.“

Domnievame sa, že postup poisťovateľa, ktorý v prípade **ojazdeného vozidla** jednostranne stanoví a inkasuje poistné z pôvodne novej ceny poisteného vozidla (poistné je vypočítané percentom z poistnej sumy zodpovedajúcej hodnote nového vozidla v čase poistenia), avšak v prípade totálnej škody alebo odcudzenia vozidla plní iba do výšky jeho všeobecnej (prípadne časovej) ceny v čase poistnej udalosti, **nemá zákonnú oporu**. Je podľa nás v rozpore so zákonom (§ 39 OZ), aby sa **na začiatku poistenia** stanovila vyššia poistná suma, ako je poistná hodnota poisťovanej veci (teda aby sa vec poistila na viac, než je jej časová alebo všeobecná cena), ak súčasne nedošlo dohodou zmluvných strán k vylúčeniu odškodňovacej zásady.

Právne následky dojednávania poistnej sumy nad poistnú hodnotu veci, bez súčasného vylúčenia odškodňovacej zásady, pri havarijnom poistení ojazdených motorových vozidiel pre prípad ich odcudzenia alebo totálnej škody

Ako ale postupovať, ak už došlo k vyššie opísanej situácii a poisťovňa poskytla plnenie iba do výšky všeobecnej hodnoty vozidla v čase vzniku poistnej udalosti, a to odkazom na príslušný článok všeobecných poistných podmienok (ďalej len „VPP“)? Podľa nášho názoru sa poistený môže

úspešne domáhať voči poisťovni **ekvivalentného poistného plnenia**, zodpovedajúceho dojednananej výške poistnej sumy a plateného poistného, nasledovnou argumentáciou:

a) **tvrdením, že zmluvné strany uzavreli dohodu o tzv. fixnej (paušálnej) výške poistného plnenia v zmysle § 788 ods. 4 OZ,**¹⁴ ktorou v prospech poisteného vylúčili aplikáciu príslušného článku VPP, alebo

b) **ak poisťovňa odmieta tvrdenie, že došlo k uzavretiu dohody v zmysle § 788 ods. 4 OZ, potom je nutné posúdiť príslušný článok VPP ako neprijateľnú zmluvnú podmienku.**

Sub a) Ak sa zmluvné strany už na začiatku poistenia dohodli, že poistia vec na vyššiu poistnú sumu ako je jej skutočná poistná hodnota, potom v prípade jej zničenia (alebo odcudzenia) je poisťovňa povinná poskytnúť poistné plnenie v celej dohodnutej výške. Uzavretie osobitnej dohody o paušálnej výške poistného plnenia je zákonom prípustný postup, kedy v súlade s dispozičnou autonómiou zmluvných strán v zmysle § 2 ods. 3 OZ, § 788 ods. 1 OZ a § 806 OZ dochádza k vylúčeniu odškodňovacej zásady, podľa ktorej poistený v zásade nesmie dostať viac, než koľko činí jeho majetková ujma.

Obsah poistnej zmluvy vyplýva štandardne z dvoch listinných dokumentov, a to z písomného návrhu poistnej zmluvy predloženého poisťovňou a z poistky, ktorá potvrdzuje uzavretie poistnej zmluvy. Kým návrh poistnej zmluvy obsahuje údaj o hodnote vozidla, ktoré sa má poistiť, poisťovňa obsahuje údaj o výške dohodnutej poistnej sumy. Skutočnosť, že **z číselného údaju vyjadrujúceho poistnú sumu možno vyvodiť dohodu zmluvných strán v zmysle § 778 ods. 4 OZ o odchýlení sa od ustanovení VPP** (vyjadrujúcich povinnosť aplikácie odškodňovacej zásady), potvrdzujú viaceré súdne rozhodnutia.¹⁵ V odôvodnení rozsudku Najvyššieho súdu SR zo dňa 1. 5. 2003, sp. zn. M Cdo 282/02 sa uvádza nasledovne: „Z prílohy k poistnej zmluve vyplýva, že **poistná suma bola určená čiastkou 564 964 Sk, keď sa pri jej stanovení vychádzalo z nadobúdacej ceny vozidla 981 693 Sk, hodnoty vozidla 57,55 % a jeho časovej ceny 564 964 Sk.**“ „**Uvedená časová cena bola podľa názoru dovolacieho súdu vzhľadom na zhodné prejavy vôle účastníkov poistnej zmluvy právne relevantná, a to bez ohľadu na úpravu obsiahnutú vo všeobecných poistných podmienkach, vzhľadom na to, že bola na prospech právneho predchodcu žalobcu v zmysle § 788 ods. 3 Občianskeho zákonníka.**“ (pozn.: § 788 ods. 3 OZ bol novelizáciou s účinnosťou od 1. 1. 2003 prečíslovaný na § 788 ods. 4 OZ).

Vzhľadom na skutkové okolnosti daného prípadu Najvyšší súd SR konštatoval, že pokiaľ si zmluvné strany dohodli ako poistnú sumu časovú cenu vozidla v čase vzniku poistenia (**uvedením číselného údaju v poistnej zmluve**), je potrebné z nej vychádzať aj pri poistnom plnení a teda nemožno zohľadniť koeficient predajnosti upravený vo VPP.

Analogicky potom musí platiť, že ak si zmluvné strany **dohodli ako poistnú sumu novú hodnotu** vozidla, ktorá bola vyššia ako akákoľvek skutočná poistná hodnota vozidla v čase vzniku poistenia, je táto vzhľadom na zhodné prejavy vôle účastníkov poistnej zmluvy **právne relevantná**, a to bez ohľadu na úpravu obsiahnutú vo VPP, keďže je na prospech poistníka v zmysle § 788 ods. 4 OZ. V súlade s § 35 ods. 3 OZ¹⁶ (podporne aj § 54 ods. 2 OZ)¹⁷ je potom potrebné z tejto poistnej sumy **ako východiskovej** vychádzať aj pri poistnom plnení (s prípadným zohľadnením hodnoty predajných zvyškov a dohodnutej spoluúčasti poistníka), pričom dohodou vylúčený článok VPP, ukládajúci povinnosť aplikovať odškodňovaciu zásadu, nemožno použiť.

V zmysle § 788 ods. 4 OZ je preto poisťovňa povinná rešpektovať ňou navrhnuté dojednanie poistnej sumy v poistnej zmluve a pri výpočte poistného plnenia vychádzať z novej hodnoty vozidla, a to **bez zohľadnenia skutočného opotrebenia vozidla, resp. koeficientu jeho predajnosti v čase poistnej udalosti.**

Sub b) Ak by poisťovňa tvrdila, že dohodu v zmysle § 788 ods. 4 OZ v prospech poistníka nikdy neuzavrela a údajne ani z poistnej zmluvy nevyplýva, potom subsidiárne prichádza do úvahy aplikácia normatívnych ustanovení o ochrane spotrebiteľa (najmä § 52 a nasl. OZ, ktorými bola do nášho právneho poriadku transponovaná smernica Rady č. 93/13/EHS o nekalých podmienkach v spotrebiteľských zmluvách).

Domnievame sa, že ak už došlo k uzavretiu havarijného poistenia **ojazdeného motorového vozidla** so stanovením poistnej sumy a poistného za podmienok, akoby sa jednalo o poistenie nového vozidla, **je nutné za predpokladu, že poisťovňa odmieta uzavretie osobitnej dohody v prospech poisteného v zmysle § 788 ods. 4 OZ, považovať sporný článok VPP** (ukladajúci povinnosť aplikovať odškodňovaciu zásadu) **za rozporný s ochranou spotrebiteľa, spôsobujúci značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán.** V uvedenom prípade totiž

14 Podľa § 788 ods. 4 OZ:

„V poistnej zmluve sa možno od poistných podmienok odchýliť len v prípadoch v nich určených. V iných prípadoch sa možno odchýliť, len pokiaľ je to na prospech poisteného.“

15 Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 1. 5. 2003, sp. zn. M Cdo 282/02 publ. v: Zo súdnej praxe, 3/2003, str. 66; Rozsudok Okresného súdu Bratislava II zo dňa 30. 5. 2008, sp. zn. 15 C/85/2008 v spojení s potvrdzujúcim rozsudkom Krajského súdu v Bratislave zo dňa 8. 4. 2009, sp. zn. 4 Co 220/2008

16 Podľa § 35 ods. 3 OZ:

„Právne úkony vyjadrené inak než slovami sa vykladajú podľa toho, čo spôsob ich vyjadrenia obvykle znamenajú. Pritom sa prihliada na vôľu toho, kto právny úkon urobil, a chráni sa dobromyselnosť toho, komu bol právny úkon určený.“

17 Podľa § 54 ods. 2 OZ:

„V pochybnostiach o obsahu spotrebiteľských zmlúv platí výklad, ktorý je pre spotrebiteľa priaznivejší.“

18 Rozsudok SD EÚ
zo dňa 4. 6. 2009
Pannon GSM, C-243/08,
body 31 a 32
Rozsudok SD EÚ zo dňa
14. 6. 2012 Banco Espanol
de Crédito, C-618/10,
bod 43

19 PETRUŠÁK, M. – ŠULÍKO-
VÁ, M.: Poistné zmluvy,
Praha. C. H. Beck, 2012,
s. 71

poistený už od začiatku poistenia nemal ani len teoretickú šancu, aby mu bolo v prípade totálnej škody alebo odcudzenia vozidla poskytnuté poistné plnenie do výšky poistnej sumy, t. j. aby bolo **ekvivalentné** uhrádzanému poistnému.

Vnútroštátny súd je povinný **ex officio** posúdiť prípadnú nekalú povahu všetkých zmluvných podmienok, ktoré patria do pôsobnosti smernice, vrátane prípadu, keď nebol o to výslovne požadovaný, pokiaľ je súd oboznámený s právnymi a skutkovými okolnosťami potrebnými na tento účel.¹⁸

Zdôrazňujeme, že poistná zmluva ako spotrebiteľská zmluva sa nemôže odkloniť od zákonnej úpravy spôsobom, ktorý by bol **v neprospech** spotrebiteľa.¹⁹

Dojednanie poistnej sumy nad poistnú hodnotu vozidla v čase vzniku poistenia, spolu s odkazom na článok VPP, ukladajúcim poisťovni povinnosť vyplatiť poistenému iba všeobecnú hodnotu vozidla v čase poistnej udalosti, **považujeme za markantné zneužitie slabšieho postavenia spotrebiteľa** zo strany poisťovne. Poistenie ojazdeného motorového vozidla so stanovením poistnej sumy za podmienok, akoby sa jednalo o poistenie nového vozidla s vedomím poisťovne, že v prípade totálnej škody alebo odcudzenia vozidla nebude poistné plnenie v rozsahu poistnej sumy nikdy poskytnuté, predstavuje podľa nášho názoru nekalú podnikateľskú prax, ktorá nemôže požívať právnu ochranu. Zmluva tak v spornej časti **od začiatku kreuje značnú nerovnováhu v právach a povinnostiach zmluvných strán**.

Na podporu našej argumentácie dodávame, že vzhľadom na štandardne predkladaný **formulárový návrh na uzavretie poistnej zmluvy** stanovuje poistnú sumu spravidla poisťovňa. Nakoľko pri totálnej škode, resp. odcudzení vozidla neprichádza do úvahy viac ako jedna poistná udalosť počas trvania poistnej zmluvy, **je poistník pred podpisom predloženého návrhu na uzavretie poistnej zmluvy plne oprávnený spoliehať sa na to** (aj vzhľadom na znenie § 788 ods. 4 OZ uprednostňujúceho obsah poistnej zmluvy pred VPP), že pokiaľ bude platiť ročné poistné z novej hodnoty vozidla, bude mu v prípade totálnej škody, resp. odcudzenia vozidla vyplatené poistné plnenie vychádzajúce práve z dohodnutej novej hodnoty.

Záver

Kontrola obsahu všeobecných poistných podmienok *in concreto* v rozhodovacej praxi všeobecných súdov SR prakticky neexistuje (konštantná judikatúra v oblasti poistného práva významne absentuje). Súdna kontrola poistných podmienok by mala spočívať najmä v ich posúdení z hľadiska ustanovenia § 54 OZ,²⁰ ako aj dodržiavania zásady rovnosti účastníkov občianskoprávných vzťahov.²¹

Sme presvedčení, že pri havarijnom poistení ojazdených motorových vozidiel pre prípad ich odcudzenia alebo totálnej škody dochádza zo strany viacerých poisťovní k deformovanej aplikácii všeobecných poistných podmienok. Domnievame sa, že v individuálnych prípadoch poistenia býva často zneužitá možnosť alternatívnej voľby stanovenia poistnej hodnoty (a tým následne aj poistnej sumy), ktorú poskytujú poisťovni definície poistných hodnôt (nová, obstarávacia, resp. iná dohodnutá hodnota) upravené vo všeobecných poistných podmienkach pre rôzne prípady poistenia (nových alebo ojazdených vozidiel).

Na prvý pohľad sa môže zdať, že voľba medzi jednotlivými poistnými hodnotami (poistnými sumami) nespôsobuje žiadne nežiaduce právne následky. Platná právna úprava ich variáciu za určitých podmienok dokonca pripúšťa. Platí však, že poistnú sumu nemožno v zásade stanoviť v hodnote vyššej, ako je poistná hodnota poisťovanej veci v čase vzniku poistenia. Pokiaľ poisťovňa voľbou poistnej sumy nad poistnú hodnotu poisťovanej veci prelomí túto všeobecnú zásadu neživotného poistenia, pričom ale (napriek inkasovaniu vyššieho poistného) nemodifikuje ustanovenie všeobecných poistných podmienok, ktoré ukladá povinnosť vyplatiť poistenému iba všeobecnú hodnotu veci v čase poistnej udalosti (t. z. nevylúči odškodňovaciu zásadu, ktorá je v danej situácii na jej prospech), kreuje tým, podľa nášho názoru, protiprávny stav. Najmarkantnejšie sa táto disproporcija prejavuje pri krytí poistného rizika totálnej škody, resp. odcudzenia veci (ojazdeného vozidla), nakoľko v týchto prípadoch prichádza do úvahy iba jedna poistná udalosť počas trvania poistnej zmluvy. V uvedených prípadoch poistený už od začiatku poistenia

20 Podľa prvej vety
§ 54 ods. 1 OZ
„Zmluvné podmienky
upravené spotrebiteľskou
zmluvou sa nemôžu odchýliť
od tohto zákona v nepros-
pech spotrebiteľa.“ Podľa
§ 54 ods. 2 „V pochybnos-
tiach o obsahu spotrebiteľ-
ských zmlúv platí výklad,
ktorý je pre spotrebiteľa
priaznivejší.“

21 FEKETE, I.: Občiansky zá-
koník 2. Veľký komentár.
Bratislava, Eurokódex 2011,
s. 2315

nemá ani len teoretickú šancu, aby mu bolo poskytnuté poistné plnenie do výšky poistnej sumy, t. j. aby bolo **ekvivalentné** uhrádzanému poistnému.

Poisťovne by mohli namietat', že pokiaľ by sa pri ojazdených motorových vozidlách mohla stanoviť ako maximálna výška poistnej sumy iba ich časová alebo všeobecná cena a nie aj nová, resp. iná vyššia hodnota (bez súčasnej povinnosti vylúčenia odškodňovacej zásady), potom by pri viacerých poistných udalostiach (poškodeniach vozidla) počas jedného poistného obdobia (kalendárny rok), dochádzalo častejšie k situácii, že súčet celkovej škody na poistenom vozidle presiahne výšku stanovenej poistnej sumy. A keďže poistná suma predstavuje hornú hranicu plnenia poisťovateľa zo všetkých poistných udalostí, ktoré nastali počas daného poistného obdobia, takýto stav by bol v neprospech poistníka. Hoci je uvedená námietka do istej miery opodstatnená, **poisťovateľ nemôže riešiť danú situáciu tým, že jednostranne (formulárovým návrhom poistnej zmluvy) poruší princípy neživotného poistenia a vec (ojazdené vozidlo) poistí nad jeho akúkoľvek do úvahy prichádzajúcu poistnú hodnotu v čase poistenia** (bez súčasného vylúčenia odškodňovacej zásady).

Štandardné poisťovne pritom ponúkajú záujemcovi o poistenie ošetrovanie rizika viacerých poistných udalostí možnosťou uzavrieť doplnkové poistenie na poistné krytie prípadnej finančnej straty predstavujúcej rozdiel medzi vyplatenou maximálnou výškou poistného plnenia, ktorá zodpovedá dohodnutej poistnej sume a celkovou výškou škody vzniknutej v dôsledku viacerých poistných udalostí za jedno poistné obdobie.

Ponuka sporného poistného produktu spočívajúceho v havarijnom poistení ojazdených motorových vozidiel, pri ktorých sa poistná suma a poistné odvíja od ich novej hodnoty, resp. pôvodnej maloobchodnej ceny, resp. od inej hodnoty, ktorá je vyššia ako všeobecná alebo časová cena vozidla v čase vzniku poistenia, bez súčasného vylúčenia odškodňovacej zásady v prípade poistnej udalosti, býva bežnou praxou niektorých poisťovní. Domnievame sa, že zaplatením zročného poistného na základe sporných poistných zmlúv dochádza (pri miliónovom kmeni poistencov) k vzniku závažnej sumy bezdôvodného obohatenia na úkor bežných poistencov. Jeho celkovú výšku možno vypočítat' ako rozdiel medzi zaplateným poistným (určeným percentom z novej hodnoty vozidla, resp. z jeho pôvodnej maloobchodnej ceny, resp. z inej hodnoty vozidla, ktorá je vyššia ako jeho všeobecná alebo časová cena v čase vzniku poistenia) a poistným určeným percentom z jeho skutočnej hodnoty v čase vzniku poistenia, vynásobený počtom uzavretých havarijných poistných zmlúv ojazdených vozidiel, pri ktorých nedošlo k vylúčeniu odškodňovacej zásady. Sporným konaním poisťovní tak, podľa nášho názoru, dlhodobo a závažným spôsobom dochádza k porušovaniu práv spotrebiteľov ako majiteľov ojazdených vozidiel, a to na celom území Slovenskej republiky. ■

RESUMÉ

Neživotné poistenie – test zákonnosti vybraných ustanovení všeobecných poistných podmienok havarijného poistenia

Je v súlade so základnými zásadami neživotného poistenia, že (použitá) vec sa poisťuje v zásade iba do výšky jej aktuálnej hodnoty, určenej v jej časovej alebo všeobecnej cene. Uvedené súvisí s aplikáciou odškodňovacej zásady, podľa ktorej poistený v prípade poistnej udalosti nesmie dostať viac, než koľko činí jeho majetková ujma. Poistenie veci maximálne do výšky jej skutočnej hodnoty v čase vzniku poistenia a odškodňovacia zásada sú spojené nádoby, kedy aplikácia jednej zásady pri vzniku poistenia (dojednávani výšky poistnej sumy s ohľadom na poistnú hodnotu veci) podmieňuje aplikáciu druhej zásady (plnenie možno poskytnúť iba do výšky skutočnej škody) a naopak, vylúčenie prvej zásady deroguje možnosť aplikácie tej druhej.

SUMMARY

Non-Life Insurance – Test of Legality of Selected Provisions of Casco Insurance General Terms and Conditions

It is in accordance with basic principles of non-life insurance that a (used) item is in principle insured only up to the amount of its actual cash value determined in terms of its current or general worth. This has to do with the application of the indemnity principle which says that in the case of any insured event, an insured is entitled to compensation only for losses actually suffered. Insurance of an item up to the amount of its actual value at the time the insurance policy was written and the indemnity principle are communicating vessels when the application of one principle at the time the insurance policy was written (agreement on the amount of the sum insured with regard to the insurable value of an item) conditions the application of the other principle (recovery of actual loss) and, vice versa, exclusion of the first principle derogates the possibility to apply the second principle.

ZUSAMMENFASSUNG

Nicht-Lebensversicherung – Test auf die Gesetzmäßigkeit von ausgewählten Bestimmungen der allgemeinen Versicherungsbedingungen der Unfallversicherung

Es ist in Übereinstimmung mit den grundlegenden Grundsätzen der Nicht-Lebensversicherung, dass eine (benutzte) Sache im Prinzip lediglich bis zur Höhe deren aktuellen Wertes, festgehalten gemäß deren Zeitpreis oder dem allgemeinen Preis, versichert wird. Es hängt mit der Anwendung des Entschädigungsgrundsatzes zusammen, gemäß dem der Versicherte bei einem Versicherungsereignis mehr als sein Vermögensnachteil beträgt, nicht bekommen kann. Die Versicherung der Sache höchstens bis zur Höhe deren tatsächlichen Wertes zur Zeit der Entstehung der Versicherung und der Entschädigungsgrundsatz sind Kommunikationsgefäße, wenn durch die Anwendung eines Grundsatzes bei der Entstehung der Versicherung (der Höhe der Versicherungssumme unter der Berücksichtigung des Versicherungswertes der Sache) die Anwendung des zweiten Grundsatzes (die Versicherungsleistung kann nur bis zur Höhe des tatsächlichen Schadens geleistet werden) bedingt wird und umgekehrt, durch die Ausschließung des ersten Grundsatzes wird die Möglichkeit der Anwendung des zweiten Grundsatzes ausgeschlossen.